

RESEARCH ARTICLE

Кваліфікаційний розрив & конкурентний розвиток: проблема балансу конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці»

Володимир Луговий^{1,2*} , Олена Слюсаренко² , Жаннета Таланова^{2,3}

¹Національна академія педагогічних наук України, м. Київ, Україна

²Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

³Національний Еразмус+ офіс в Україні, м. Київ, Україна

* v.lugovyy@ihed.org.ua

Анотація

Стаття присвячена системному аналізу феномену кваліфікаційного розриву, його зв'язку з конкурентним розвитком на прикладі сфер діяльності, що потребують вищої освіти. Показано існування дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм відносної конкурентоспроможності вищої освіти і ринку праці: розрив уверх vs розрив униз. Аналізується специфіка кваліфікаційного розриву в разі репродуктивного функціонування і в разі конкурентного розвитку або занепаду, а також якісні та кількісні аспекти кваліфікаційного розриву. З урахуванням конкурентоспроможності вищої освіти і ринку праці, кращих світових зразків ефективної взаємодії університетів і роботодавців обґрунтовано рамкову модель рівневої дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці». Водночас аргументовано природне міське лідерство справжньої вищої освіти порівняно з реальним сектором економіки. Доповнено відповідний поняттєво-термінологічний апарат. Розглядаються причини кваліфікаційного розриву і пропонуються методи його оптимізації з огляду на потреби конкурентного розвитку як вищої освіти, так і ринку праці. Запропоновано в якості індикатора конкурентоспроможності використовувати відповідні рейтинги. Розуміння характеристик кваліфікаційного розриву та причин, що зумовлюють цей розрив, створює основу для його моніторингу і менеджменту заради синергійного конкурентного розвитку вищої освіти і ринку праці. За результатами сформульовано рекомендації щодо оптимізації кваліфікаційного розриву задля його розвивальної дії. Це важливо для забезпечення стійкого розвитку економіки, підвищення обороноздатності і безпеки, повоєнного відновлення України, її євроінтеграції як сильної європейської держави.

Вступ

Світова глобалізація привнесла зв'язність світу і водночас загострила змагальні засади розвитку країн, організацій (Budapest Declaration on the New European Competitiveness Deal, 2024). Значення конкурентоспроможного людського капіталу зросло, як і інституцій, що його виробляють, та тих, що використовують. Відтак актуалізувався виклик кваліфікаційного розриву між системою освіти і ринком праці. Також на порядку денному постав виклик підвищення конкурентоспроможності у згаданих й інших сферах та її вимірювання, передовсім із застосуванням рейтингових механізмів (Кабінет Міністрів України, 2018; Shanghai Ranking, 2024; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2024c).

Ключові слова:

кваліфікаційний розрив, вища освіта, ринок праці, конкурентний розвиток, рамкова модель, дисбаланс і синергія, Україна, обороноздатність, повоєнне відновлення, євроінтеграція

Мова статті:

українська

Отримано:

28 квітня 2025 р.

Прийнято:

19 травня 2025 р.

Опубліковано:

30 червня 2025 р.

Цитування:

Луговий, В., Слюсаренко, О., & Таланова, Ж. (2025). Кваліфікаційний розрив & конкурентний розвиток: проблема балансу конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці». *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 19, 8-26. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2025-19-8-26>

Ці та супутні проблеми закономірно є предметом всебічного обговорення і розгляду теоретиків і практиків. Однак, що стосується кваліфікаційного розриву, то у переважній більшості випадків (якщо не в усіх) увагу сфокусовано на односторонньому підході до розв'язання проблеми. Адже кваліфікаційний розрив беззастережно інтерпретується як певні труднощі і перешкоди, які треба усунути, і виникнення яких пов'язане з недопрацюванням закладів освіти, що не задовольняють потреби і вимоги роботодавців, тобто як моноекторний «виклик» закладам, випускники яких, а відтак і роботодавці, стають «жертвою кваліфікаційного розриву» (Костюк, 2023; Сидоренко, 2024; Сидоренко, & Горошкова, 2024; Скиба (ред.), 2024; *The State of the Workforce Skills Gap*, 2024; *What is a skills gap?*, 2024).

За цих обставин погляди і позиції роботодавців абсолютизуються, беруться за основу, визначаються як маркери, з огляду на які має здійснюватися підготовка фахівців. Зокрема поширення набули різноманітні опитування роботодавців щодо дефіциту кваліфікацій і компетентностей. Це, вочевидь, треба визнати справедливим для закладів, які цілком зорієнтовані на наявний ринок праці, а саме закладів професійної освіти (*vocational education institutions*). Проте для вищої освіти (*higher education*) така одностороння формула є дискусійною через місійну сутність закладів вищої освіти та їх беззаперечну ключову роль у цивілізаційному поступі людства (*A renewed social contract for Europe and its universities*, 2024, с. 1). Тобто в дуальній системі «вища освіта – ринок праці» погляд, що перша складова сутнісно і незмінно підпорядкована, а другий складник – панівний, треба піддати сумніву. Адже зрозуміло, що університети повинні не наздоганяти економіку, а просувати та орієнтувати її в розвитку. Якщо університет з цим не справляється, то це просто не університет, а щось інше, або заклад, орієнтований не на той ринок праці. Спроби змінити диспозицію підходу щодо пріоритетності (включно з функціональною рівноправністю) складових зазначеної системи та осмислення наслідків такого розширеного розгляду в літературі, крім авторської (Луговий, 2023), невідомі.

Також аналіз кращих практик конкурентного розвитку економік країн та його університетського супроводу (точніше сказати, активного патронату у передових країнах) переконує, що в полі зору дослідницької уваги мають бути усі функціональні ситуації (роботодавці ведучі – університети ведені, зворотний системний функціонал, а також їхня паритетна взаємодія). Для цього є об'єктивні підстави. Адже будь-який роботодавець сам собою ситуативний, оскільки продукує товари і послуги зараз, його потреби і вимоги до працівників так само поточні, він, якщо в нього відсутні відповідні дослідження і експериментальні розробки, не може передбачати майбутнє, особливо віддалене (в багатьох випадках перспективою для посереднього роботодавця може слугувати йому невідома передова практика іншого успішного роботодавця). Університети, у діяльність яких дослідження і розробки іманентно інтегровані, навпаки здатні та місійно зобов'язані прогнозувати майбутнє і готувати фахівців з перспективою (зокрема з урахуванням проривної практики провідних роботодавців). Водночас заклади вищої освіти обстежують і теперішній стан економіки, його кадрові, компетентнісні, кваліфікаційні потреби. Ця властивість сучасності і надсучасності якісної вищої освіти як інтегрованого перетину освіти і досліджень описана у роботах (Lugovyi, Orzhel, Slyusarenko, & Talanova, 2018; Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2019).

Тобто, роботодавці, як правило, не здійснюють досліджень, усі істинні університети, без винятку, обов'язково провадять дослідницьку діяльність за галузями знань, за якими готують здобувачів, силами науково-педагогічних працівників, аспірантів, докторантів, а також наукових працівників, у кого вони є (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021). Отже, справжній конкурентоспроможний університет апіорі інноваційно випереджає відповідний ринок праці, відтак об'єктивно виступає його локомотивом, двигуном інноваційного розвитку. Такий університет від ситуації пасивного дослуховування до роботодавців повинен переходити до активного їх вивіщення з огляду на провідні тенденції цивілізаційного розвитку і вірогідного майбутнього, що наближається і настає

спочатку як передова практика (з якою заклад вищої освіти так само обізнаний), що потім масово поширюється і швидко відходить у минуле.

Очевидно, що університети за своєю конкурентоспроможністю, як і роботодаці, є різними у діапазоні від неперевершених лідерів до безнадійних аутсайдерів. Зрозуміло, що 1-му у глобалізованому світі Гарвардському університету навряд чи треба перейматися кваліфікаційним розривом на локальному підприємстві у містечку Кембридж, де знаходиться цей університет, і, навпаки, підприємство із всесвітнім визнанням не буде апелювати до містечкового закладу вищої освіти щодо компетентностей персоналу. Тому проблема кваліфікаційного розриву необхідно набуває також відносного з огляду на конкурентоспроможність виміру. У визначенні кваліфікаційного розриву треба враховувати градієнт конкурентоспроможності як університетів, так і роботодавців. Так виникає феномен дуальності кваліфікаційного розриву – розрив уверх і розрив униз (стан нульового балансу вірогідно не буде стійким). Про наявність такої дуальності вперше артикульовано в роботі (Таланова, 2024). Це зумовлює необхідність урахування типу кваліфікаційного розриву – розриву уверх і розриву униз, а також величини розриву для його підтримки або подолання, збільшення або зменшення, зрештою оптимізації (у разі синергійної взаємодії і синхронного розвитку університетів і роботодавців паритетної конкурентоспроможності).

Важливо, що в умовах конкурентного розвитку об'єктивно з'являється і назавжди утверджується рейтинг як універсальне мірило відносної конкурентоспроможності, зокрема в межах і університетської мережі, і ринку праці, й у співставленні вищої освіти та ринку праці за ознакою їхньої конкурентоздатності (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2024b, 2024c).

Урахування зазначеного в теорії і на практиці створює надійні орієнтири для системного *подолання*, або *підтримання*, пошуку *оптимального* кваліфікаційного розриву заради успішного конкурентного розвитку. Адже дихотомія подолання/підтримання кваліфікаційного розриву походить від його дуальності – кваліфікаційний розрив униз і кваліфікаційний розрив уверх. Це дасть можливість вийти за рамки домінуючого у вітчизняній політиці та практиці малоефективного підходу, який можна схарактеризувати словами «один розмір і один рецепт для всіх», у стратегуванні розвитку екосистеми «вища освіта – ринок праці» (Кабінет Міністрів України, 2022).

Мета статті — з урахуванням конкурентоспроможності вищої освіти і ринку праці, кращих світових зразків ефективної взаємодії університетів і роботодавців обґрунтувати рамкову модель рівневої дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці». На її основі проаналізувати можливі співвідношення конкурентоспроможності вищої освіти і ринку праці та вплив за цих обставин кваліфікаційного розриву на розвиток, функціонування (відтворення) або стагнацію (занепад) економіки. За результатами сформулювати рекомендації щодо моніторингу і менеджменту режиму кваліфікаційного розриву задля його розвивальної оптимізації.

Методи дослідження

Здійснено огляд актуальних публікацій щодо проблем кваліфікаційного розриву, економічної конкурентоспроможності.

Застосовано методи статистики для характеристики потенціалу і конкурентних досягнень університетів та економік провідних країн, методи аналізу і синтезу щодо кращих практик університетського і економічного розвитку та взаємодії вищої освіти і ринку праці.

Залучено дані Державної служби статистики України (Держстату України), Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), National Center for Education Statistics (NCES),

National Center for Science and Engineering Statistics (NCSES), Carnegie Classification of Institutions of Higher Education (USA), сайтів провідних університетів світу.

Для визначення конкурентних переваг лідерських закладів вищої освіти використано системні дані найбільш об'єктивного світового університетського Shanghai Ranking (ShR).

В окремих випадках за довідковою інформацією автори зверталися до Вікіпедії як нині популярного джерела відкритої науки.

Використано також результати авторських досліджень у контексті розвитку науки про університети.

Оскільки за темою статті спеціальних публікацій не виявлено, доцільні літературні джерела розглядаються у вступі та при викладі й інтерпретації основного матеріалу, аргументації результатів, формулюванні висновків.

Ключові терміни та їх визначення:

- *кваліфікаційний розрив* – різниця між компетентностями і кваліфікаціями, які потрібні на ринку праці, і тими, якими володіє випускник закладу вищої освіти;

- *кваліфікаційний розрив уверх* – перевищення за складністю/конкурентоспроможністю компетентностей і кваліфікацій випускників закладів вищої освіти потреб ринку праці;

- *кваліфікаційний розрив униз* – заниження за складністю/конкурентоспроможністю компетентностей і кваліфікацій випускників закладів вищої освіти відносно потреб ринку праці;

- *розвиток* – незворотний, напрямлений, закономірний рух від нижчого до вищого, від простого до складного, від недосконалого до досконалого, від неконкурентоспроможного до конкурентоспроможного, від наявного до нового;

- *функціонування* – нормалізована/стандартизована форма дій, експлуатації, що веде до наперед визначеної цілі та не призводить до якісних змін, характерних для розвитку, як правило, алгоритмізована, повторювана, зворотна;

- *конкурентоспроможність* – здатність випереджати, бути кращим з огляду на досконалість, якість діяльності;

- *досконалість* – міра відповідності діяльності закладу вищої освіти його місії, родовому призначенню;

- *якість* – дуальна характеристика діяльності: 1) якість-сутність, якість-визначеність (місійне призначення, адекватність змісту діяльності місії закладу вищої освіти як такого, а не, наприклад, професійно-технічного училища) & 2) якість-справність, якість-відповідність (місійна придатність, рівень відповідності діяльності закладу його місії); водночас остання багаторівнева, на її крайніх полюсах максимально досконала (топова) якість та мінімально достатня (порогова) якість; якість-сутність засвідчується акредитацією, якість-справність – іншими механізмами оцінювання якості, передовсім рейтинговими.

Тож терміни «конкурентоспроможність», «досконалість», «якість» для цілей статті використовуються синонімічно, з урахуванням специфіки їх визначення.

У дослідженні університети класифікуються за їх рейтинговими досягненнями як:

- університети екстра класу (УЕК) – заклади, що в групі топ-30 за ShR;

- університети світового класу (УСК) – заклади, що в групі топ-500 за ShR;

- університети субсвітового класу (УССК) – заклади, що в групі 501-1000 за ShR.

Узагальнені терміни – заклад вищої освіти (ЗВО), університет, заклад – крім спеціально зазначених випадків, застосовуються синонімічно.

Також у тексті статті використовуються скорочення: ВО – вища освіта; РП – ринок праці; КіК – компетентності і кваліфікації.

Результати та їх обговорення

Оскільки в наявній літературі накопичено достатньо свідчень існування кваліфікаційного розриву униз, нижче аргументується наявність кваліфікаційного розриву уверх, його незамінна роль у забезпеченні людського прогресу. Для цього наведено й узагальнено характерні приклади (кейси) з провідного вітчизняного і міжнародного досвіду.

Кейс України. Використання кваліфікаційного розриву уверх для розвитку сфери державного управління (реалізовано за безпосередньої участі авторів статті)

«Характерним прикладом може слугувати формування у 90-х роках в Україні нової освітньої галузі з підготовки фахівців державного (публічного) управління, що здійснювалося колективом новоутвореної Національної академії державного управління при Президенті України. Стосовно змісту підготовки були пропозиції запитати про це у роботодавців – органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Однак становлення цих органів у незалежній Україні перебувало лише на початковому етапі. Тому було обрано інший шлях, а саме: вивчити, осмислити й адаптувати провідний досвід підготовки у світі – у США (Гарвардський, Колумбійський, Нью-Йоркський університети), Канаді (університети Квебека, Оттави, Торонто), Сполученому Королівстві, Франції, інших країнах. Саме на цій підставі розроблено інноваційні і, що важливо, перспективні магістерські освітні програми, компетентні випускники яких, вступаючи на службу, модернізували сферу державного управління України за кращими світовими зразками. Магістерська програма з державного управління (public administration) у 2004 р. успішно пройшла європейську акредитацію» (Луговий, 2023, с. 1-2).

Зазначений приклад в Україні, який може розглядатися як хрестоматійний, ілюструє найуспішніший проєкт кадрового забезпечення ключової сфери, пов'язаної з державним (публічним) управлінням, з вихідним застосуванням кваліфікаційного розриву уверх. Особливістю відповідного ринку праці є те, що за часткою зайнятих з вищою освітою він посідає друге місце після досліджень і розробок (Державна служба статистики України, 2024). Важливо зазначити, що центральні органи влади безпосередньо опікувалися проєктом, всебічно підтримували його. Сьогодні спеціальність «Публічне управління та адміністрування» надається у понад 100 ЗВО України, зокрема за магістерським рівнем освіти у 2024 р. увійшла до шістки найбільш популярних спеціальностей в країні (Єдина державна електронна база з питань освіти, 2024). Однак лише високореєтингові університети здатні забезпечити ефективну реалізацію розвивального кваліфікаційного розриву уверх.

Те, що в Україні було першопрохідним, у передових США значно раніше становило підвалини проривного розвитку для офіційної федеральної політики. Зокрема, потужне загальнонаціональне підвищення конкурентоспроможності США у період 1950–2019 рр., з особливою увагою на 60-ті роки минулого століття, описана авторами в публікації (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2021).

Нижче конкретизована нинішня ситуація у США щодо ролі високореєтингових університетів і роботодавців у конкурентному розвитку країни.

Кейс 1 США. Синергійна взаємодія високорейтингових університету і роботодавця з реалізації кваліфікаційного розриву уверх

Йдеться про успішну взаємодію глобально конкурентоспроможних California Institute of Technology (Caltech) і NASA.

Університет екстра класу Caltech, який з 2004 р. за незмінної методології ShR входить до стійкої групи топ-10 закладів світу, засновано у 1891 р. Заклад з 1934 р. постійно є членом елітної Асоціації американських університетів (AAU), за Класифікацією Карнегі відноситься до найвищої групи (R1) докторських університетів з дуже високою дослідницькою активністю. Серед його випускників і викладачів 47 нобелівських лауреатів. Це – малий, але дуже концентрований університет: 1,0 тис. бакалаврських і 1,4 тис. магістерських та докторських здобувачів, а також понад 550 постдокторантів, які залучаються до викладання, і близько 320 осіб професорсько-викладацького складу. Кількість працівників у закладі – 2,5 тисячі. Річний операційний бюджет становить \$3,5 млрд, обсяг фінансування досліджень і розробок – майже півмільярда доларів, ендаумент – \$4,2 млрд. Нині понад 25 тис. випускників успішно працюють у США і світі.

В університеті функціонує потужна *Лабораторія реактивного руху* (Jet Propulsion Laboratory), що спонсорується NASA, та менеджуеться університетом. Лабораторія, у якій понад 6 тис. співробітників, є провідним центром досліджень і розробок, що зосереджений на проблемах освоєння Всесвіту, зокрема забезпечення місії на Марс 2020 року. Дослідники лабораторії і викладачі університету плідно співпрацюють.

Джерело: складено авторами на підставі (Shanghai Ranking, 2024; California Institute of Technology, 2025; Association of American Universities, 2025; The Carnegie Classification of Institutions of Higher Education, 2022).

Кейс 2 США. Синергійна взаємодія високорейтингових університету і роботодавця із реалізації кваліфікаційного розриву уверх

Йдеться про успішну взаємодію Johns Hopkins University (JHU) з Department of Defence та NASA, медичними установами.

Університет екстра класу JHU з 2006 р. за ShR стабільно входить до групи топ-20 закладів світу, у 2026 р. відзначатиме своє 150-річчя. Є одним із засновників у 1900 р. Асоціації американських університетів (AAU). За Класифікацією Карнегі відноситься до найвищої групи (R1) докторських університетів з дуже високою дослідницькою активністю, вважається першим дослідницьким університетом у США, має найбільші університетські видатки на дослідження і розробки, які у 2023 р. становили \$3,8 млрд. Серед його випускників і викладачів 29 нобелівських лауреатів. JHU – великий університет: 8,2 тис. бакалаврських і 25,4 тис. магістерських та докторських здобувачів, а також 1,8 тис. (3-тє місце у США після Harvard and Stanford universities) постдокторантів. Загальна чисельність персоналу – 27,3 тисячі. Річний операційний бюджет становить \$8,4 млрд, ендаумент – \$13 млрд.

В університеті функціонує *Лабораторія прикладної фізики* (Applied Physics Laboratory), що є найбільшим у США університетським дослідницьким центром, який діє в інтересах Department of Defence і NASA. У лабораторії – 8,7 тис. працівників, які розробляють системи та технології для повітряної і ракетної оборони, надводних і підводних військово-морських озброєнь, комп'ютерної безпеки та космічної науки, створення космічних кораблів. Лабораторія у 2023 р. профінансована в обсязі \$2,3 млрд.

Заклад також відомий *Лікарнею JHU* – навчальною лікарнею та біомедичною дослідницькою інституцією університетської Медичної школи. Започаткована в 1889 р. лікарня та медична школа JHU вважаються засновницькими установами сучасної американської медицини. Лікарня є однією з найбільших у світі лікарень та медичних установ. Фінансується федерально і приватно.

Джерело: складено авторами на підставі (Shanghai Ranking, 2024; Johns Hopkins University, 2025; Association of American Universities, 2025; The Carnegie Classification of Institutions of Higher Education, 2022).

Кейс 3 США (узагальнений). Синергійне світове лідерство американських університетів і економіки

1. США – домінуючий світовий університетський лідер. Серед 30 УЕК 19 (63 %) американські, з-поміж топ-10 закладів стійкої, незмінної за складом упродовж 2004–2024 рр. групи 8 (80 %) американські, 1-ше рейтингове місце стабільно за Harvard University (100 % результат). У країні найбільше – 114 (23 %) УСК і лише за загальною кількістю закладів (183) у ShR США, починаючи з 2023 р., поступають материковому (без урахування спеціальних зон) Китаю (2023).

2. США виробляє найбільший у світі валовий національний продукт (ВНП), який стійко зростає: у 2023 р. \$26,9 трлн (за паритетом купівельної спроможності, ПКС – 27,6 трлн дол.), у розрахунок на душу населення – \$80,4 тис. (82,3 тис. дол. ПКС).

3. Згідно з доповідями про глобальну конкурентоспроможність (*Global Competitiveness Reports*) 2008–2019 рр., оприлюдненими *World Economic Forum (WEF)*, США за *Global Competitiveness Index* посідали лідерські позиції, зокрема у 75 % випадків обіймали 1–3 місця.

Джерело: складено авторами на підставі (Shanghai Ranking, 2024; World Development Indicators, 2025; WEF Global Competitiveness Report, 2025).

Уже з наведених національного українського і глобальних американських прикладів стає зрозумілим вплив лідерських закладів вищої освіти на конкурентний розвиток відповідних сфер економічної діяльності. Водночас треба мати на увазі, що із загального фінансування досліджень і розробок у США (у 2023 р. \$956 млрд) лише 11–12 % спрямовується в університетський сектор (у 2023 р. \$109 млрд) (Main Science and Technology Indicators, 2025; Higher Education R&D Expenditures Increased 11.2 %, Exceeded \$108 Billion in FY 2023, 2024). Насправді університетська наука передовсім твориться науково-педагогічним персоналом, докторантами і постдокторантами, яким забезпечено відповідні умови для ефективної роботи (у 2021–22 академічному році обсяг фінансування вищої освіти у США становив \$698 млрд) (Table 106.10, 2025). Відтак і НАДУ при Президентів України створювалася не як вища професійна школа на засадах пролонгованого підвищення кваліфікації, що влаштовувало частину роботодавців, а як лідерський заклад університетського типу з потужною дослідницькою прогностичною складовою і з фокусом на підготовку магістрів, кандидатів і докторів наук за складними освітніми програмами. Фактично прототипом слугувала Школа врядування імені Джона Кеннеді (тепер Harvard Kennedy School) Гарвардського університету. Зрештою й НАДУ при Президентів України, плідно виконавши упродовж понад 25 років свою первинну місію, увійшла до складу Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка, а її відокремлені регіональні підрозділи – до провідних університетів Дніпра, Львова, Одеси і Харкова.

Перелік таких прикладів, коли лідерські університети завдяки потужній науці прогнозують перспективи розвитку, готують фахівців, здатних спільно з високорозвиненими роботодавцями наближати й формувати майбутнє, можна продовжувати. У кожному з цих прикладів провідну роль відіграють університети, адже без них роботодаці не можуть схарактеризувати ймовірні перспективи й артикулювати відповідні потреби.

Насамперед подібні зразкові приклади існують у країнах, які займають передові університетські позиції у світі. Це, крім США, також Сполучене Королівство, Франція, Швейцарія, Китай, Канада, Японія, що у зазначеній послідовності країн мають університети у групі топ-30, а за ними – Данія, Австралія тощо (Shanghai Ranking, 2024).

Зокрема важливо навести такий європейський повчальний приклад, який стосується Швейцарії, країни що за Global Competitiveness Index стабільно посідає провідні місця.

Кейс Швейцарії. Лідерська роль провідного університету у забезпеченні конкурентоспроможної економіки

Federal Institute of Technology Zurich (ETH Zurich) засновано у 1855 р., незмінно є університетом екстра класу, у 2024 р. обіймав 21-шу рейтингову позицію. В його кадровому доробку 22 нобелівські лауреати, включно з А. Ейнштейном. В університеті 25,4 тис. здобувачів, у тому числі, 4,4 тис. докторантів. Разом із другим за рейтингом університетом Швейцарії Swiss Federal Institute of Technology Lausanne (EPFL), що на 55-му місці за ShR, і в якому працює видатна випускниця механіко-математичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка М. Вязовська, лауреатка медалі Філдса, входить до складу консорціуму університетів і дослідницьких інститутів (Domain of the Swiss Federal Institutes of Technology (ETH Domain) при Швейцарському федеральному департаменті економічних справ, освіти і досліджень.

В університетській рубриці «Портрет» стосовно щорічного звіту за 2024 р. зазначається:

«ETH makes contribution to the social and economic prosperity of Switzerland and the wider world. Our university engages in research, teaching, continuing education and knowledge transfer not only as an end in itself, but in the service of society».

Також у звіті в частині стратегії наголошується, що:

«ETH Zurich is laying the groundwork to enable it to anticipate future technological developments and social challenges at an early stage and develop solutions for them. To this end, it is stepping up national and international cooperation in research and education».

Загалом у Швейцарії 12 університетів. З них два вищезазначених заклади управляються федерально, решта 10 – кантонально. Сім (58 %) закладів мають статус УСК, з яких 5 (42 %) входять до групи топ-100, інші два – УССК. Відтак у ShR – 9 (75 %) університетів.

Як результат, згідно з доповідями про глобальну конкурентоспроможність Світового економічного форуму (WEF Global Competitiveness Reports) 2008–2019 рр., Швейцарія у 75 % випадків посідала 1-ше місце.

Джерело: складено авторами на підставі (Shanghai Ranking, 2024; ETH Zurich, 2025; Education in Switzerland, 2025; WEF Global Competitiveness Report, 2025).

Сутнісно ключову роль режиму кваліфікаційного розриву уверх можна виразити загальновідомим афоризмом, який часто приписують різним президентам США, але точне авторство пошукова система Google, а також доступні системи штучного інтелекту не ідентифікують: *«Американські університети сильні не тому, що Америка багата, а Америка багата саме тому, що у неї сильні університети»*. Зазначений концептуальний афоризм є точним орієнтиром для реалізації режиму кваліфікаційного розриву уверх з метою підвищення економічної конкурентоспроможності, а саме: *починати треба із створення та підтримання університетів-лідерів як локомотивів конкурентного розвитку*.

Цей підхід ефективно використано у Китаї, який зараз є основним конкурентом США і ЄС, у наступний спосіб (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2022, 2024а).

По-перше. З метою розвитку конкурентоспроможного університетського середовища у країні реалізовано кілька державних проєктів з підтримки лідерських університетів, особливо топових закладів. Зокрема у 1999 р. з дев'яти провідних інституцій утворено C9 League.

По-друге. Для чіткої ідентифікації топових університетів світу і об'єктивних критеріїв та індикаторів їх розвитку розроблено і в 2003 р. оприлюднено ShR, який з 2004 р. має стабільну методологію, що пройшла успішну перевірку часом.

По-третє. Завдяки застосуванню рейтингового механізму оцінювання і моніторингу глобальної конкурентоспроможної якості вищої освіти, потужної цільової державної підтримки лідерських університетів китайська університетська освіта за історично короткий період досягла вражаючих результатів, що підсумовано у Кейсі Китаю.

Кейс Китаю. Пекін-стратегія – безпрецедентні комплексні і послідовні загальнонаціональні заходи з піднесення глобальної конкурентоспроможності вищої освіти, а з нею і економіки країни (кількісна і якісна університетська експансія)

1. За 2004–2024 рр. у материковому (без спеціальних зон) Китаї кількість УСК зросла в 11 разів (для порівняння: у США зменшилась на 33 %). Нині у Китаї (18 %) та США (23 %) разом зосереджено 41 % усіх УСК, відповідно США і Китай – дві найбільші економіки світу з високою конкурентоспроможністю. Починав Китай у 2004 р. лише з 8 (1,6 %) від 502 УСК.

2. З огляду на найвище університетське досягнення (за США стабільно зберігається 1-ше університетське місце) Китай перемістився з 25-ї на 5-ту сходинку, обійшовши Японію і Канаду у межах групи університетів екстра класу (UEK), які на 1–30 місцях екстремально крутої частини рейтингу. Статусу UEK набули три китайські університети.

3. Що стосується C9 League, то упродовж 2004–2024 рр. її університети майже 7-кратно поліпшили університетські досягнення, зокрема 11-кратно – найкраще досягнення. Це великий прогрес, якщо брати до уваги, що університети цієї ліги просуваються на дуже крутій ділянці рейтингового розподілу. Крім того, за результатами інтенсивного розвитку університетської мережі Китаю тепер C9 League може бути поповнена принаймні ще 5 університетами, що увійшли до топ-100 ShR на позиціях від 72,5 до 98.

Джерело: складено авторами на підставі (Shanghai Ranking, 2024; C9 League, 2025; World Development Indicators, 2025; WEF Global Competitiveness Report, 2025).

Подібно до Китаю щодо прискореного розвитку університетів Франція також посилила загальнонаціональну увагу до вдосконалення вищої освіти, але за принципом «краще менше, та краще» (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2022).

Кейс Франції. Париж-стратегія – піднесення конкурентоспроможності університетів світового класу шляхом їх укрупнення (пріоритет якості в дихотомії кількість–якість)

1. У 2004 р. у Франції було 22 УСК з кращим 41-м рейтинговим місцем, у 2024 р. – 18 УСК, найкращий з яких Paris-Saclay University обіймає 12-ту позицію у світі. Зокрема у процесі університетської реорганізації у 2010–2019 рр. утворено четвірку істотно потужніших французьких університетів, що в групі топ-100 (Paris-Saclay University, PSL University, Sorbonne University, Université Paris Cité), які у 2024 р. мали рейтинги в діапазоні 12–60, порівняно з колишньою четвіркою закладів на 41–85 місцях у 2004 р.

2. Paris-Saclay University, який утворено у 2019 р. шляхом злиття кількох провідних французьких ЗВО, є великим університетом, у якому 7,3 тис. здобувачів бакалаврських, 24,1 тис. – магістерських і 6,0 тис. – докторських програм.

Джерело: складено авторами на підставі (Shanghai Ranking, 2024; Paris-Saclay University, 2025).

Відтак Франція просунулася з 7-ї на 3-тю рейтингову позицію. Завдяки їй і ЄС у порівнянному складі країн (без Сполученого Королівства, яке стабільно друге) підвищився з 6-го (Нідерланди) на 3-тє місце після СК.

Такий підхід пріоритезації університетського розвитку успішно використовує також Австралія.

Кейс Австралії. Загальнонаціональна університетська політика щодо підтримання режиму кваліфікаційного розриву уверх шляхом розвитку лідерського університетського потенціалу.

Тепер в Австралії з 27-мільйонним населенням 43 університети, з них 24 (56 %) – УСК, а загалом у ShR входять 30 (70 %) закладів. Також 8 найкращих УСК з інтенсивними дослідженнями об'єднані в Group of Eight (Australian universities) (Go8), їм надано великі автономні права, включно з правом самоакредитації.

Go8 – компанія, що зареєстрована в 1999 р. зі штаб-квартирою в Канберрі. Впливає на розробку і реалізацію довгострокової стійкої національної політики у сфері вищої освіти та досліджень, а також на розвиток елітних міжнародних альянсів та дослідницьких партнерств. У рік витрачає близько \$6,5 млрд на дослідження, 99 % яких мають світовий або вищий рівень.

У звіті London Economics за 2018 р. зазначено, що щорічний вплив групи на австралійську економіку становить близько \$66,4 млрд. Дослідження приносять \$24,5 млрд щороку. Кожен 1 дол. доходу від досліджень дає майже 10 дол. вигоди широкому загалу.

Група безпосередньо підтримує понад 50 тис. робочих місць.

Ринок іноземних студентів Go8 приносить австралійській економіці \$18,0 млрд у рік. Іноземні студенти Go8 підтримують понад 73 тис. робочих місць в австралійській економіці.

Група приймає кращих студентів з усіх верств населення, які стають якісними випускниками – лідерами завтрашнього дня в Австралії та у світі. Навчає 425 тис. студентів – понад чверть австралійських студентів, щороку випускає близько 110 тис. фахівців. Студентська когорта налічує 160 тис. іноземців з близько 200 країн, кожен третій іноземний здобувач обирає навчання в університетах групи.

Університети Go8 готують більше половини австралійських лікарів, стоматологів і ветеринарів, а також близько 54 % австралійських випускників природничих наук і більше 40 % випускників інженерних спеціальностей. Лідирують в Австралії у сфері магістерської і докторської освіти, навчаючи понад третину її здобувачів і майже половину студентів, які займаються науковими дослідженнями, присуджують половину докторських ступенів.

Джерело: складено авторами на підставі (Shanghai Ranking, 2024; About the Go8, 2025; Tertiary education in Australia, 2025).

Перелік взірців лідерської роботи університетів і їх взаємодії з економікою можна продовжити також на прикладі Сполученого Королівства (найкращий University of Cambridge 4-й у світі), Канади (лідер University of Toronto 26-й за ShR), Японії (найпотужніший The University of Tokyo 28-й у світовому рейтингу), Данії (University of Copenhagen 32-й) й інших прогресивних країн (Shanghai Ranking, 2024).

Наведене, з урахуванням попередніх авторських публікацій, дає підстави для надійних узагальнень, зокрема розуміння провідної тенденції у взаємодії вищої освіти і ринку праці для конкурентного розвитку і побудови рамкової моделі рівневої дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці».

Із вищезазначеного насамперед випливає таке:

1. Лідерські (високої конкурентної здатності) університети відіграють *провідну* (у точному значенні цього слова) роль у конкурентному розвитку економік, суспільств.

2. Успішний *стійкий розвиток* потребує утворення конкурентоспроможних екосистем синергійної взаємодії «вища освіта – ринок праці» за апріорної лідерської ролі *університетів*. Інакше, умовою *стійкого розвитку* є забезпечення *кваліфікаційного розриву уверх* у такій конкурентоспроможній екосистемі.

3. У середовищі (мережах) університетів світового класу із найбільш успішних закладів утворюються *суперелітні* університетські об'єднання, що користуються потужною загальнонаціональною *підтримкою* і заслуженою максимальною довірою.

4. Університети-лідери необхідно здійснюють інтенсивну *дослідницьку* діяльність, що дає змогу бачити *перспективи* розвитку, готувати на основі передбачень майбутнього конкурентоспроможних фахівців, спрямовувати їх на ринок праці, адаптувати ринок праці до викликів завтрашнього дня.

Вищевикладене можна узагальнено представити рамковою моделлю рівневої дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці» (рис. 1).

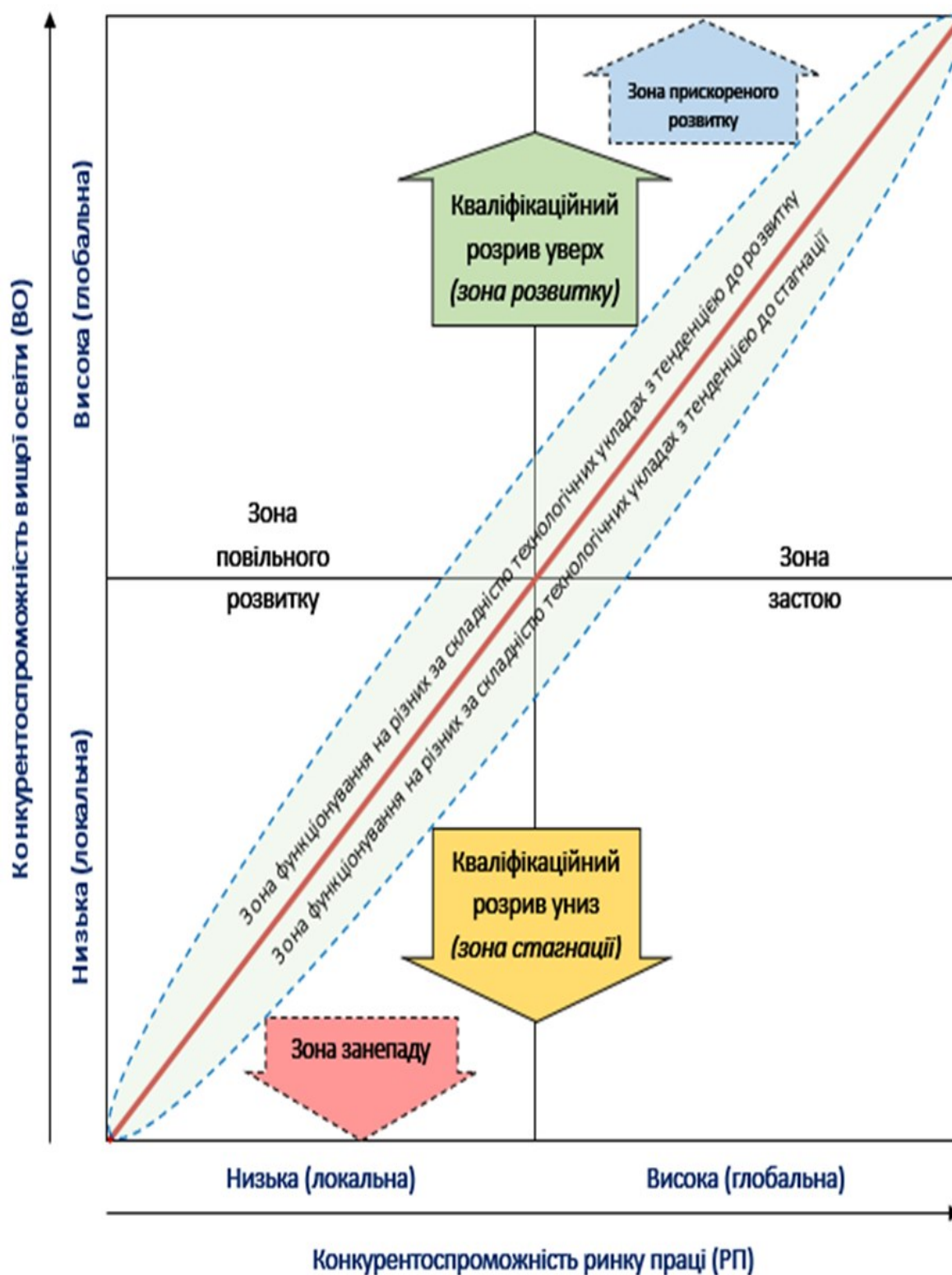

Рис. 1. Рамкова модель рівневої дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці».

Джерело: складено авторами.

Модель описує варіації режиму кваліфікаційного розриву та його впливу на стан екосистеми «вища освіта – ринок праці» за критерієм відносної конкурентоспроможності ВО і РП (див. табл. 1).

Таблиця 1. Аналіз ситуацій кваліфікаційного розриву та результатів їх дії, що впливають з рамкової моделі рівневої дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці»

№	Конкурентоспроможність			Результат (зміни)	Причина
	Вища освіта (ВО)	Співвідношення ВО vs РП	Ринок праці (РП)		
1	2	3	4	5	6
1	Висока	>	Висока	Прискорений високоукладний розвиток	Синергія ВО і РП за лідерства ВО: КіК*, що постачаються з ВО, вивисшують наявні на РП
2	Висока	=	Висока	Високоукладне репродуктивне функціонування	Синергія ВО і РП за відсутності лідерства ВО: КіК*, що постачаються з ВО, консервують наявні на РП
3	Висока	<	Висока	Високоукладний застій	Синергія ВО і РП за відсутності лідерства ВО: КіК*, що постачаються з ВО, гірші за наявні на РП
4	Висока	>>	Низька	Повільний низькоукладний розвиток	Відсутність синергії: КіК*, що постачаються з ВО, здебільшого непотрібні низькоукладному РП, а фахівців не цікавить такий РП, вони пагано закріплюються, мігрують**
5	Низька	<<	Висока	Застій, що переходить у занепад	Відсутність синергії: КіК*, що постачаються з ВО, непотрібні високоукладному РП, фахівці відстороняються РП, мігрують**
6	Низька	<	Низька	Низькоукладний застій	Низькоукладна синергія ВО і РП за відсутності лідерства ВО: КіК*, що постачаються ВО, гірші за наявні на РП
7	Низька	=	Низька	Низькоукладне репродуктивне функціонування	Низькоукладна синергія за відсутності лідерства ВО: КіК*, що постачаються з ВО, консервують наявні на РП
8	Низька	>	Низька	Повільний низькоукладний розвиток	Низькоукладна синергія за лідерства ВО: КіК*, що постачаються з ВО, вивисшують наявні на РП

Примітка: * КіК – компетентності & кваліфікації; ВО – продуцент КіК, РП – споживач КіК (за домінантою);

** Економічно і географічно.

Джерело: складено авторами.

Висновки

З викладеного можна зробити такі висновки:

1. Системний аналіз феномену кваліфікаційного розриву на прикладі сфер діяльності, що потребують вищої освіти, виявляє його комплексний вплив на стан відповідних сфер.

Це пов'язано з існуванням дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм відносної конкурентоспроможності вищої освіти і ринку праці: розрив уверх vs розрив униз. Якісна (уверх/униз) і кількісна (великий/малий) специфіка кваліфікаційного розриву зумовлює репродуктивне функціонування або конкурентний розвиток чи занепад, синергію взаємодії або взаємне несприйняття в екосистемі «вища освіта – ринок праці».

2. З урахуванням конкурентоспроможності вищої освіти і ринку праці кращих світових зразків ефективної взаємодії університетів і роботодавців обґрунтовується рамкова модель рівневої дихотомії кваліфікаційного розриву за критерієм конкурентоспроможності в екосистемі «вища освіта – ринок праці». Водночас підтверджується природне місійне лідерство справжньої вищої освіти порівняно з реальним сектором економіки у різних паритетних за складністю технологічних укладах діяльності.

3. Всебічний розгляд кваліфікаційного розриву зумовлює розширення відповідного поняттєво-термінологічного апарату.

4. Аналіз причин і режиму кваліфікаційного розриву дає підстави для конкретизації методів його оптимізації з огляду на потреби конкурентного розвитку як вищої освіти, так і ринку праці. Загальне апелювання лише до усунення кваліфікаційного розриву униз принципово неспроможне забезпечити конкурентний розвиток. Відтак при розробленні національних стратегій університетського і економічного розвитку треба, зважаючи на провідний світовий досвід, спеціальну увагу приділити пріоритетному формуванню університетів-лідерів та їх елітних об'єднань на засадах паритетної конкурентоспроможності.

5. В якості індикатора конкурентоспроможності треба використовувати відповідні рейтинги, а вітчизняним політикам і практикам важливо прискорити впровадження культури рейтингування в оцінюванні діяльності різних економічних сфер, насамперед вищої освіти. Також для орієнтування роботодавців в університетських мережах щодо конкурентоспроможності закладів для синергійного партнерства доцільно впровадити систему університетських ліг за критерієм подібної конкурентоспроможності (Луговий, Слюсаренко, & Таланова, 2024b).

6. Розуміння характеристик кваліфікаційного розриву та причин, що зумовлюють цей розрив, створює основу для його моніторингу і менеджрування заради синергійного конкурентного розвитку вищої освіти і ринку праці за університетського лідерства. Це важливо для забезпечення стійкого розвитку економіки, підвищення обороноздатності і безпеки, повоєнного відновлення України, її євроінтеграції як сильної європейської держави (Указ Президента України, 2022; Кремень (ред.), 2023, 2024).

7. Необхідно продовжити дослідження властивостей кваліфікаційного розриву і шляхів його оптимізації заради стійкого розвитку.

Бібліографічні посилання

- Державна служба статистики України. (2024). <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Єдина державна електронна база з питань освіти. (2024). *Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. Заклади вищої освіти.* <https://registry.edbo.gov.ua/vishcha-osvita/>
- Кабінет Міністрів України. (2018, 14 березня). *Про затвердження переліку світових рейтингів університетів для визначення особливої категорії іноземців та осіб без громадянства, які претендують на працевлаштування в Україні.* (154). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/154-2018-%D1%80>
- Кабінет Міністрів України. (2022, 23 лютого). *Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки.* (286). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p>
- Костюк, О. (2023). Кваліфікаційний розрив як виклик вишам. <https://osvita.ua/blogs/88713/>
- Кремень, В. (ред.). (2023). *Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / В.Г. Кремень та ін.; за заг. ред. В.Г. Кременя.* Київ: Пед. думка. <https://lib.iitta.gov.ua/738494/>
- Кремень, В. (ред.). (2024). *Мережа державних закладів вищої освіти України: аналіз ефективності*

- та конкурентоспроможності : препринт (аналітичні матеріали) / В. Кремень, В. Луговий, П. Саух, О. Слюсаренко, Ж. Таланова; за ред. В. Кременя. Київ : НАПН України. <https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-2024>
- Луговий, В. І. (2023). Рейтинги і роботодавці: об'єктивні і суб'єктивні орієнтири в оцінюванні якості вищої освіти: За матеріалами виступу на круглому столі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти «Якість вищої освіти: змістові та формальні параметри оцінювання» 12 вересня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5 (2), 1-5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5205>
- Луговий, В. І., Слюсаренко, О. М., & Таланова, Ж. В. (2019). Сучасність і надсучасність – критерій якості вищої освіти. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 1(7), 3-25. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2019-7-1-3-25>
- Луговий, В. І., Слюсаренко, О. М., & Таланова, Ж. В. (2021). Розвиток університетського дослідницького потенціалу як основи конкурентоспроможної якості вищої освіти в США: досвід для України. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 1 (11), 86-115. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-11-1-86-115>
- Луговий, В. І., Слюсаренко, О. М., & Таланова, Ж. В. (2022). Париж-стратегія & Пекін-стратегія розвитку університетського лідерства у 2003-2021 роках: досвід для України. *Шляхи розвитку закладів вищої освіти в новій соціальній реальності: монографія* / П. М. Куліков, М. З. Згуровський, В. І. Луговий та ін. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, С. 40-50.
- Луговий, В., Слюсаренко, О., & Таланова, Ж. (2024a). Інтеграція і диференціація лідерської вищої освіти: уроки для України від ЄС, США і Китаю. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 17, 77-97. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-17-77-97>
- Луговий, В., Слюсаренко, О., & Таланова, Ж. (2024b). Університетські ліги конкурентоспроможності: мотивуючий механізм мережевого розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 18, 24-44. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-18-24-44>
- Луговий, В., Слюсаренко, О., & Таланова, Ж. (2024c). Розділ 3. Конкурентоспроможність університетів: якісне і кількісне оцінювання. *Розвиток систем забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті стійкого розвитку: монографія* / О. Воробйова, В. Луговий, О. Паламарчук, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, В. Ткаченко; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, С. 31-43. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-44-1-2024>
- Сидоренко, В. (2024). Кваліфікаційний розрив (skills gap) на ринку праці України: стан та механізми його подолання. *Вісник післядипломної освіти*. Випуск 28(57). Серія «Педагогічні науки». [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28\(57\)-191-211](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28(57)-191-211)
- Сидоренко, В.В., & Горошкова, Л.А. (2024). *Кваліфікаційний розрив на ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення України: міжнародна монографія*. За наук. ред. В. Сидоренко. Poland: Belostok: Białostockie Wydawnictwo Naukowe. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743785/1/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F..pdf>
- Скиба, Ю. (ред.). (2024). *Теоретичні основи і механізми взаємодії вищої освіти та ринку праці в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України : монографія* / Ю. Скиба, О. Жабенко, В. Ковтунець, О. Отич, Л. Червона, О. Ярошенко; за ред. Ю. Скиби. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-43-4-2024>
- Таланова, Ж. (2024). Розділ 2. Теоретичні і методичні основи модернізації структури вищої освіти як умови досягнення її конкурентоспроможної якості та подолання кваліфікаційного розриву між вищою освітою та ринком праці в контексті стійкого розвитку в умовах євроінтеграції та післявоєнного відновлення. *Розвиток систем забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті стійкого розвитку: монографія* / О. Воробйова, В. Луговий, О. Паламарчук, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, В. Ткаченко; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 31-43. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-44-1-2024>
- Указ Президента України. (2022, 21 квітня). *Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни*, (266). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>
- A renewed social contract for Europe and its universities. How universities and policy makers can work together to shape a strong, open and future-proof Europe. EUA. (2024). <http://surl.li/tcolz>

- About the Go8. (2025). <https://go8.edu.au/about/the-go8>
- Association of American Universities. (2025). <https://www.aau.edu/>
- Budapest Declaration on the New European Competitiveness Deal. (2024). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/08/the-budapest-declaration/>
- C9 League. (2025). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/C9_League
- California Institute of Technology. (2025). <https://www.caltech.edu/>
- Education in Switzerland. (2025). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Switzerland
- ETH Zurich. (2025). <https://ethz.ch/en.html>
- Higher Education R&D Expenditures Increased 11.2 %, Exceeded \$108 Billion in FY 2023. (2024). National Center for Science and Engineering Statistics: <https://nces.nsf.gov/pubs/nsf25313>
- Johns Hopkins University. (2025). <http://www.jhu.edu/>
- Lugovyi, V., Orzhel, O., Slyusarenko, O. & Talanova, Zh. (2018). Education and research duality – the determining characteristic of higher education. *Education: Modern Discourses*, 1, 71-88. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2018-1-8>
- Main Science and Technology Indicators. (2025). <https://www.oecd.org/en/data/datasets/main-science-and-technology-indicators.html>
- Paris-Saclay University. (2025). <http://www.universite-paris-saclay.fr>
- Shanghai Ranking. (2024). <http://surl.li/mdrjr>
- Table 106.10. (2025). *Most Current Digest Tables*. NCES. http://nces.ed.gov/programs/digest/d22/tables/dt22_106.10.asp?current=yes
- Tertiary education in Australia. (2025). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Tertiary_education_in_Australia
- The Carnegie Classification of Institutions of Higher Education. (2022). 2021 Update – Facts & Figures. <https://carnegieclassifications.acenet.edu/wp-content/uploads/2023/03/CCIHE2021-FactsFigures.pdf>
- The State of the Workforce Skills Gap: A Survey of 1000+ Corporate Professionals. (2024). <https://www.springboard.com/blog/business/skills-gap-trends-2024/>
- WEF Global Competitiveness Report. (2025). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/WEF_Global_Competitiveness_Report
- What is a skills gap? (2024). <https://www.bamboohr.com/resources/hr-glossary/skills-gap>
- World Development Indicators: Size of the economy. (2025). <https://wdi.worldbank.org/table/WV.1>

References

- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2024). [State Statistics Service of Ukraine]. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian).
- Yedyna derzhavna elektronna baza z pytan osvity. (2024). [Unified state electronic database on education]. Reiestr subiektiv osvitnoi diialnosti. Zaklady vyshchoi osvity. <https://registry.edbo.gov.ua/vishcha-osvita/> (in Ukrainian).
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018, 14 bereznia). *Pro zatverdzhennia pereliku svitovykh reitynhiv universytetiv dlia vyznachennia osoblyvoi katehorii inozemtsiv ta osib bez hromadianstva, yaki pretenduiut na pratsevlashtuvannia v Ukraini* [On approval of the list of world ratings of universities to determine the special category of foreigners and stateless persons who apply for employment in Ukraine] (154). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/154-2018-%D1%80> (in Ukrainian).
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022, 23 liutoho). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky* [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032]. (286). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p> (in Ukrainian).
- Kostiuk, O. (2023). Kvalifikatsiinyi rozryv yak vyklyk vysham [Skills gap as a challenge for universities]. <https://osvita.ua/blogs/88713/> (in Ukrainian).
- Kremen, V. (red.). (2023). *Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta pislivoiennoho vidnovlennia: vyklyky i vidpovidi: nauково-analitychna dopovid* [Higher education of Ukraine in the conditions of martial law and post-war reconstruction: challenges and answers: scientific and analytical report] / V.H. Kremen ta in.; za zah. red. V.H. Kremen. Kyiv: Ped. dumka. <https://lib.iitta.gov.ua/738494/> (in Ukrainian).
- Kremen, V. (red.). (2024). *Merezha derzhavnykh zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy: analiz efektyvnosti ta konkurentospromozhnosti: prepynt (analytychni materialy)* [Network of State Higher Education

- Institutions in Ukraine: Analysis of Efficiency and Competitiveness: preprint (analytical materials)] / V.H. Kremen ta in.; za red. V. Kremenia. Kyiv: NAPN Ukrainy. <https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-2024> (in Ukrainian).*
- Luhovyi, V. I. (2023). Reitynhy i robotodavtsi: obiektyvni i subiektyvni oriientyry v otsiniuvanni yakosti vyshchoi osvity: Za materialamy vystupu na kruhlomu stoli Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity «lakist vyshchoi osvity: zmistovi ta formalni parametry otsiniuvannia» 12 veresnia 2023 r. [Ratings and employers: objective and subjective benchmarks in assessments the quality of higher education]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 5(2), 1-5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5205> (in Ukrainian).
- Luhovyi, V. I., Sliusarenko, O. M., & Talanova, Zh. V. (2019). Suchasnist i nadsuchasnist – kryterii yakosti vyshchoi osvity [Contemporality & Supercontemporality – Criteria of Quality of Higher Education]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Universytety i liderstvo»*, 1(7). 3-25. <https://ul-journal.org/index.php/journal/article/view/84/80> (in Ukrainian).
- Luhovyi, V. I., Sliusarenko, O. M., & Talanova, Zh. V. (2021). Rozvytok universytetskoho doslidnytskoho potentsialu yak osnovy konkurentospromozhnoi yakosti vyshchoi osvity v SSHA: dosvid dlia Ukrainy [Development of university research potential as the basis of competitive quality of higher education in the United States: experience for Ukraine]. *Universytety i liderstvo*, 1 (11), 86-115. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-11-1-86-115> (in Ukrainian).
- Luhovyi, V. I., Sliusarenko, O. M., Talanova, Zh. V. (2022). Paryzh-stratehiia & Pekin-stratehiia rozvytku universytetskoho liderstva u 2003-2021 rokakh: dosvid dlia Ukrainy [Paris Strategy & Beijing Strategy for University Leadership Development in 2003-2021: Experience for Ukraine] // Shliakhy rozvytku zakladiv vyshchoi osvity v novii sotsialnii realnosti: monohrafiia / P. M. Kulikov, M. Z. Zghurovskiy, V. I. Luhovyi ta in. Kyiv : KPI im. Ihoria Sikorskoho, S. 40-50. (in Ukrainian).
- Luhovyi, V., Sliusarenko, O., & Talanova, Zh. (2024a). Intehratsiia i dyferentsiatsiia liderskoi vyshchoi osvity:uroky dlia Ukrainy vid YeS, SSHA i Kytaiu [Integration and differentiation of leadership higher education: lessons for Ukraine from the EU, USA and China]. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 17, 77-97. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-17-77-97> (in Ukrainian).
- Luhovyi, V., Sliusarenko, O., & Talanova, Zh. (2024b). Universytetski lihy konkurentospromozhnosti: motyvuiuchy mekhanizm merezhevoho rozvytku [University competitiveness leagues: motivating mechanism of network development]. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 18, 24-44. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-18-24-44> (in Ukrainian).
- Luhovyi, V., Sliusarenko, O., & Talanova, Zh. (2024c). Rozdil 3. Konkurentospromozhnist universytetiv: yakisne i kilkisne otsiniuvannia [Chapter 3. Competitiveness of universities: qualitative and quantitative assessment]. *Rozvytok system zabezpechennia ta vdoskonalennia yakosti vyshchoi osvity v konteksti stiikoho rozvytku: monohrafiia* / O. Vorobiova, V. Luhovyi, O. Palamarchuk, O. Sliusarenko, Zh. Talanova, V. Tkachenko; za red. V. Luhovoho, Zh. Talanovoi. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, S. 31-43. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-44-1-2024> (in Ukrainian).
- Sydorenko, V. (2024). Kvalifikatsiinyi rozryv (skills gap) na rynku pratsi Ukrainy: stan ta mekhanizmy yoho podolannia [Skills Gap in the Ukrainian Labor Market: Status and Mechanisms for Overcoming It]. *Visnyk pisladyplomnoi osvity*. Vypusk 28(57). Seriia «Pedahohichni nauky». [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28\(57\)-191-211](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28(57)-191-211) (in Ukrainian).
- Sydorenko, V.V., & Horoshkova, L.A. (2024). Kvalifikatsiinyi rozryv na rynku pratsi v umovakh viiny ta poviennoho vidnovlennia Ukrainy [Skills gap in the labor market in the context of war and post-war recovery in Ukraine]: mizhnarodna monohrafiia. Za nauk. red. V. Sydorenko. Poland: Belostok: Białostockie Wydawnictwo Naukowe. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743785/1/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F..pdf> (in Ukrainian).
- Skyba, Yu. (red.). (2024). *Teoretychni osnovy i mekhanizmy vzaiemodii vyshchoi osvity ta rynku pratsi v umovakh voiennoho stanu ta pislivoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Theoretical foundations and mechanisms of interaction between higher education and the labor market in the conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine]: monohrafiia* / Yu. Skyba, O. Zhabenko, V. Kovtunets, O. Otych, L. Chervona, O. Yaroshenko; za red. Yu. Skyby. Kyiv : Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, S. 1-100. (in Ukrainian).

- osvity NAPN Ukrainy. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-43-4-2024> (in Ukrainian).
- Talanova, Zh. (2024). Rozdil 2. Teoretychni i metodychni osnovy modernizatsii struktury vyshchoi osvity yak umovy dosiahnennia yii konkurentospromozhnoi yakosti ta podolannia kvalifikatsiinoho rozryvu mizh vyshchoiu osvitoiu ta rynkom pratsi v konteksti stiikoho rozvytku v umovakh yevrointehratsii ta pislavoiennoho vidnovlennia [Chapter 2: Theoretical and methodological foundations for modernizing the structure of higher education as a condition for achieving its competitive quality and bridging the skill gap between higher education and the labor market in the context of sustainable development in the context of European integration and post-war reconstruction]. *Rozvytok system zabezpechennia ta vdoskonalennia yakosti vyshchoi osvity v konteksti stiikoho rozvytku: monohrafiia* / O. Vorobiova, V. Luhovyi, O. Palamarchuk, O. Sliusarenko, Zh. Talanova, V. Tkachenko; za red. V. Luhovoho, Zh. Talanovoi. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, S. 31-43. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-44-1-2024> (in Ukrainian).
- Ukaz Prezydenta Ukrainy. (2022, kvitnya). *Pytannia Natsionalnoi rady z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny* [The issue of the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War], (266). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (in Ukrainian).
- A renewed social contract for Europe and its universities. How universities and policy makers can work together to shape a strong, open and future-proof Europe. EUA. (2024). <http://surl.li/tcolz>
- About the Go8. (2025). <https://go8.edu.au/about/the-go8>
- Association of American Universities. (2025). <https://www.aau.edu/>
- Budapest Declaration on the New European Competitiveness Deal. (2024). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/08/the-budapest-declaration/>
- C9 League. (2025). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/C9_League
- California Institute of Technology. (2025). <https://www.caltech.edu/>
- Education in Switzerland. (2025). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Switzerland
- ETH Zurich. (2025). <https://ethz.ch/en.html>
- Higher Education R&D Expenditures Increased 11.2 %, Exceeded \$108 Billion in FY 2023. (2024). National Center for Science and Engineering Statistics: <https://nces.nsf.gov/pubs/nsf25313>
- Johns Hopkins University. (2025). <http://www.jhu.edu/>
- Lugovyi, V., Orzhel, O., Sliusarenko, O. & Talanova, Zh. (2018). Education and research duality – the determining characteristic of higher education. *Education: Modern Discourses*, 1, 71-88. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2018-1-8>.
- Main Science and Technology Indicators. (2025). <https://www.oecd.org/en/data/datasets/main-science-and-technology-indicators.html>
- Paris-Saclay University. (2025). <http://www.universite-paris-saclay.fr>
- Shanghai Ranking. (2024). <http://surl.li/mdrjr>
- Table 106.10. (2025). *Most Current Digest Tables*. NCES. http://nces.ed.gov/programs/digest/d22/tables/dt22_106.10.asp?current=yes
- Tertiary education in Australia. (2025). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Tertiary_education_in_Australia
- The Carnegie Classification of Institutions of Higher Education. (2022). 2021 Update – Facts & Figures. <https://carnegieclassifications.acenet.edu/wp-content/uploads/2023/03/CCIHE2021-FactsFigures.pdf>
- The State of the Workforce Skills Gap: A Survey of 1000+ Corporate Professionals. (2024). <https://www.springboard.com/blog/business/skills-gap-trends-2024/>
- WEF Global Competitiveness Report. (2025). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/WEF_Global_Competitiveness_Report
- What is a skills gap? (2024). <https://www.bamboohr.com/resources/hr-glossary/skills-gap>
- World Development Indicators: Size of the economy. (2025). <https://wdi.worldbank.org/table/WV.1>

Внески авторів

Відповідно до Contributor Roles Taxonomy (CRediT) автори здійснили рівний внесок щодо концептуалізації, методології дослідження, збору та обробки даних, аналізу та узагальнення матеріалів, візуалізації та інтерпретації даних.

Фінансування

Дослідження проведено в межах державного фінансування наукового дослідження відділу забезпечення якості вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України.

Конфлікт інтересів

Авторами підтверджено відсутність конфлікту інтересів під час проведення дослідження та підготовки до публікації його результатів.

Відомості про авторів

Володимир Луговий, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України, головний науковий співробітник відділу забезпечення якості вищої освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, v.lugovyy@ihed.org.ua

Олена Слюсаренко, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, перший заступник директора Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, головний науковий співробітник відділу забезпечення якості вищої освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, o.slyusarenko@ihed.org.ua

Жаннета Таланова, доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу забезпечення якості вищої освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, аналітичний менеджер Національного Еразмус+ офісу в Україні, м. Київ, Україна, z.talanova@ihed.org.ua

Інформація про наукове періодичне видання

Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство» (International Scientific Journal of Universities and Leadership) внесено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» відповідно до наказу МОН України від 17 березня 2020 р. № 409.

Науковий журнал представлено у таких базах даних, реєстрах і пошукових системах: Crossref, Наукова періодика України (Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Educational Research Abstracts Online (ERA), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Library of Science (University of Warsaw), Index Copernicus International тощо.

RESEARCH ARTICLE

Skills Gap & Competitive Development: the problem of competitiveness balance in the “higher education–labor market” ecosystem

Volodymyr Lugovyi^{1,2*} , Olena Slyusarenko² , Zhanneta Talanova^{2,3}

¹National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

²Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

³National Erasmus+ Office Ukraine, Kyiv, Ukraine

* v.lugovyy@ihed.org.ua

Abstract

The article is devoted to the systematic analysis of the skills gap phenomenon and its connection with competitive development on the example of the fields of activity requiring higher education. It is shown that there exists a dichotomy of the skills gap according to the criterion of relative competitiveness of higher education and the labor market: upward gap vs downward gap. Specificity of the skills gap in the case of reproductive functioning and in the case of competitive development or decline, as well as qualitative and quantitative aspects of the skills gap are analyzed. Taking into account the competitiveness of higher education and the labor market, the best world models of effective interaction between universities and employers, the author substantiates a framework model of the level dichotomy of the skills gap according to the criterion of competitiveness in the “higher education – labor market” ecosystem. The natural missionary leadership of true higher education in comparison with the real sector of the economy is argued. The relevant conceptual and terminological apparatus has been supplemented. The reasons for the skills gap are considered and methods for its optimization are proposed, taking into account the needs of competitive development of both higher education and the labor market. It is proposed to use the relevant ratings as an indicator of competitiveness. Understanding the characteristics of the skills gap and the reasons behind it creates the basis for its monitoring and management for the sake of synergistic competitive development of higher education and the labor market. Based on the results, recommendations for optimizing the skills gap for its developmental effect are formulated. This is important to ensure sustainable economic development, enhancement of defense and security capabilities, post-war recovery of Ukraine, and its European integration as a strong European state.

Author details

Volodymyr Lugovyi, Doctor Habilitated in Education, Professor, Full Member of NAES of Ukraine, First Vice-President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine; Chief Research Fellow of the Unit for Higher Education Quality Assurance, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, v.lugovyy@ihed.org.ua

Olena Slyusarenko, Doctor Habilitated in Education, Senior Researcher, First Deputy Director, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Chief Research Fellow of the Unit for Higher Education Quality Assurance, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, o.slyusarenko@ihed.org.ua

Zhanneta Talanova, Doctor Habilitated in Education, Professor, Senior Researcher, Chief Research Fellow of the Unit for Higher Education Quality Assurance, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine; Analytical Manager, National Erasmus+ Office Ukraine, Kyiv, Ukraine, z.talanova@ihed.org.ua

Keywords:

skills gap, higher education, labor market, competitive development, framework model, imbalance and synergy, Ukraine, defense capability, post-war recovery, European integration

Language:

Ukrainian

Citation:

Lugovyi, V., Slyusarenko, O., & Talanova, Zh. (2025). Skills Gap & Competitive Development: the problem of competitiveness balance in the “higher education–labor market” ecosystem. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 19, 8-26. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2025-19-8-26> (in Ukrainian)